ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

«ՄՈՒՐՃ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ, *որ մինչ այսօր գտնւում էր Դանօւեան փողոց, նախկին տուն Յովհաննիսեանի, այժմ Ներկայ սեպտեմբեր ամսից տեղափոխւեց Վելեամինեան փողոց, տուն № 8 Կատար. Թանգօչեանի, Պրօգիմնազի դիմաց.*

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԻՆ. *Որպէս յայտարարած էինք «Մուրճ»-ի № 6 ում, այսուհետեւ, Ներկայ սեպտեմբերից սկսած, «Մուրճ» ը լոյս է տեսնելու ոչ թէ ամեն ամսի վերջում, այլ ամեն ամսի սկզբում, համեմատ մեր բաժանորդներից շատերից յայտնած ցանկութեան.*

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ. *«Մուրճ»-ի անցեալ № 7-ում, «Հողային խնդիրը Անդրկովկասում» յօդւածի մէջ երես 937, տող 12-երորդ տպւած է՝ «Պետական ընդունւած է անւանել միմիայն այն գիւղացիներին, որոնք կենում են սեպհականութիւն համարւող հողերի վերայ, սովորական լեզւում կոչւում են կալւածատիրական գիւղացիներ». Այդ Նախադասութեան մէջ «սովորական» խօսքից առաջ բաց են թողած մի քանի խօսքեր, այնպէս որ պէտք է կարդալ՝ իսկ այն գիւղացիները, որոնք բնակւում են ազնւական կալւածատէրերի հողերի վերայ, սովորական լեզւով կոչւում են կալւածատիրական գիւղացիներ. Վլադէլչեսկիէ կրեստեանէ* (Владѣльческіе крестьяне).

ԲՂԴԷ. *Վէպ Պերճ Պռօշեանցի, որ մաս-մաս տպագրւում էր «Մուրճ» ամսագրում և որի վերջին կտորը զետեղւեց անցեալ № 8-ում, այժմ լոյս է տեսել առանձին գրքով. Այդ վէպի մէջ հեղինակին յատուկ գիտութեան դուրս է բերւած մեր գիւղացի կապալառուների տիպարը, և որպէս այդպիսին, նա անշուշտ արժանաւոր կերպով կը դասւի նոյն հեղինակի նախկին գործքերի շարքում. Բղդէն «Մուրճ»-ից արտատպւած եօթներորդ հրատարակութիւնն է.*

ՊՐ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆՑԻ «ԽԱԹ-ՍԱԲԱ»-Ն, *որ սկսւելով այս համարում կը վերջանայ հետեւեալ № 10-ում, մի պատկեր է հայ բօշաների, ուրեմն մեր ժողովրդի դեռ եւս չը շօշափւած*

մասի կեանքից։ Այդ առիթով մենք կ՚աշխատենք հետեւեալ անգամ մի ամփոփ տեղեկութիւն տալ, թէ արդեօք դիտութիւնը ինչ է արել մինչ այժմ այդ տարօրինակ ցեղի ծագումը և ինչ լինելը ուսումնասիրելու համար։

ՊԱՐՈՆ ՍՈՂՈՄՈՆ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆՑ, որ պրոֆեսոր է Կազան քաղաքում, լայտարարում է «Մշակ» լրագրում (№ 95), որ նա նիւթեր է ժողովում մեր համքարական միութիւնների ներքին կազմակերպութեան մասին։ Իւր ձեռնարկած աշխատանքի նպատակի վերաբերեալ մենք, սակայն զարմացմամբ կարդում ենք հետեւեալը՝

«Ինչ է մեր գլխաւոր նպատակը։ Եւրոպական գիտնականները մինչև վերջին ժամանակներս էլ լայտնում են այն միտքը, թէ ցեխական հաստատութիւնները միայն եւրոպացիների քաղաքակրթութեան արդիւնք են. իսկ մենք կամենում ենք հերքել այս տեսութիւնը, ապացուցանելով, թէ համքարական միութիւնները լատկանիշ էին և են նաև մեր տնտեսական, իրաւաբանական և բարոյական կեանքին»։

Մենք վստահանում ենք կարծել, սակայն, թէ եւրոպական գիտնականները ամենեին չեն պնդել, թէ Ասիայում չը կան կամ չեն եղած համքարութիւններ։ Գիտութեան մէջ մեզ լայտնի չէ ոչ մի տեսութիւն, որով բացաւէր համքարական հաստատութիւնների դոյութիւնը Եւրոպայից դուրս։ Այնպէս որ պարոն Եղիազարեանցի աշխատասիրութիւնով մեր համքարութիւնների մասին չի հերքւիլ գիտութեան մէջ հաստատած և ընդհանուր կերպով ընդունած ոչ մի թէորիա, ոչ մի տեսութիւն այլ միայն եղած և միշտ էլ աճող դրականութիւնը համքարութիւնների մասին կը հարստանայ մի նոր աշխատասիրութիւնով։ Այդ էլ դնահատելի գործ կը լինի, անշուշտ, բայց այդ գործին տալ այն գիտնական նշանակութիւնը, ինչպիսին լայտարարում է պ. Եղիազարեանցը—այդ չի կարելի։ Այդպիսի չափազանցումը պ. Եղիազարեանցի կողմից մենք դտնում են նոյն իսկ պախարակելի, քանի որ նորա բերանացի հարցմունքին՝ կայ արդեօք հնդկական ուրեմն ասիական համքարութիւնների մասին մի աշխատութիւն, մենք նրան պատասխանեցինք, թէ մեր նախկին ակադեմիական գերմանացի ընկեր պր. Մայէրը (հանրածանօթ էնցիկլոպեդիական բառարանի հրատարակողի որդին) պատրաստում էր Հնդկաստան գնալու լատկապէս հնդկական ոսկերիչների համքարութիւնը ուսումնասիրելու համար։ Ուրեմն հենց այդ իրողութիւնից պէտք է լայտնէր, որ եւրոպացիներին անլայտ չէ, թէ Ասիայում կան համ-

քարութիւններ, էլ չը խօսած հանգուցեալ Իւրի Հախւերդեանի ռուսերէն գրած բրօշիւրի մասին՝ Թիֆլիսի համքարութիւնների վերաբերեալ]

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ՄԱՆԳԼԻՍՈՒՄ։ Հարկ ենք համարում ծանուցանել հայ հասարակութեանը, որ այս ամառ, ձեռնտուութեամբ տեղական հայ հասարակութեան և ամառանոցաւորների, Մանգլիս կոչուած աւանում հանգանակուեց մի գումար՝ այնտեղ հիմնելու մի հայոց միդասեան եկեղեցական ծխական ուսումնարանի համար։ Այդ ուսումնարանը պէտք է ծառայէ թէ Մանգլիսում բնակւող հայ հասարակութեան զաւակներին և թէ ոչ-հեռու գտնւող Մեծ Թոնէթ և Փոքր Թոնէթ վիրախօս հայ ազգաբնակութեան համար։ Յիշեալ ուսումնարանը պահպանելու համար պարտաւորւեցին ամսական օժանդակութիւններ տալ երկու դրամատէրեր՝ պպ. Աւետիք Ջիթողցեանց և Արտեմ Թէմուրազեանց, առաջինը 25-ական, երկրորդը՝ 15-ական րուբլի ամիսը։ Տեղական հասարակութիւնը, սակայն, համախօսական վճռով յանձն առաւ պահպանել ուսումնարանը նաև այն ժամանակ, երբ այդ խոստացուած օժանդակութիւնը երբ և իցէ պակասելու լինի։ Ուսումնարանը բացելու հարկաւոր թոյլտուութիւնը ստանալու հոգսը, համախօսական վճռով, յանձնուեց «Մուրճ»-ի խմբագիր պ. Ա. Արասխանեանցին, որը օգոստոսի 22-ին այդ համախօսական վճիռը ներկայացրեց Թեմիս առաջնորդ սրբազան Մամբրէ եպիսկոպոսին, որը խոստացաւ անյապաղ ներկայացնել խնդիրքը բարձրագոյն հայ հոգևոր իշխանութեան։ Թոյլտուութիւնը ստացւեց սեպտեմբերի 4-ին։ Նոյն համախօսական վճռով յանձնուեց «Մուրճ»-ի խմբագրին հանգանակութեան ժապաւինուած և կնիքով դրօշմուած տետրը, իսկ գանձապահ ընտրուեց վերոյիշեալ պ. Արտեմ Թէմուրազեանցը մինչև հոգաբարձական ընտրութիւնները։ Ցանկացողները, ուրեմն, օժանդակել Մանգլիսի ուսումնարանին, թող բարեհաճեն դիմել պ. Աւետիք Արասխանեանցին, «Մուրճ»-ի խմբագրատանը։ Մինչ այժմ հանգանակուած և կանխիկ ստացուած գումարն է 166 րուբլի, իսկ դեռ ստանալու դրամների հետ միասին՝ 226 ր.։ Հանգանակուած գումարի չափով իրաւունք տուեց տեղաբնակ պ. Մարտիրոս Լազարեանցին լրացնել այն կիսաւարտ շինութեան պակասները, որ նա կառուցել էր տարիներ առաջ տեղի Ս. Գէորգ եկեղեցու գաւթում՝ ապագայ ուսումնարանի համար։ Սորանով յայտարարւում է նաև, որ ցանկացողները Մանգլիսի ուսումնարանում ուսուցչութեան պաշտօն վարելու, թող վաղօրօք յայտնեն իրանց ցանկութիւնը։

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ ԱՒԵՏԻՔ ԱՐԱՍԽԱՆԵԱՆՑ